

O MLADINSKIH KNJIŽNIH ZBIRKAH

Pionirska knjižnica Knjižnice Otona Župančiča Ljubljana je 9. 4. 2003 v sodelovanju z revijo *Otrok* in knjiga in Mladinsko knjigo Založba pripravila **simpozij o mladinskih knjižnih zbirkah**. V prvem delu so referati osvetlili z literarno-zgodovinskega, ilustratorskega, knjižničarskega in psihološkega vidika razvoj in pomen knjižnih zbirk Čebelica in Sinji galeb, v drugem delu pa se je dr. Peter Svetina pogovarjal z naslednjimi dosedanjimi uredniki: Ivanom Minattijem, dr. Markom Uršičem, Pavletom Učakarjem, Vasjo Cerarjem in Andrejem Ilcem.

Marjana Kobe
Ljubljana

POL STOLETJA MLADINSKIH KNJIŽNIH ZBIRK SINJI GALEB IN ČEBELICA

Prispevek obravnava dosedanja korpusa obeh jubilejnih knjižnih zbirk z žanrsko-oblikovnega vidika, vključuje motivno-tematski vidik in zarisuje status obeh mladinskih knjižnih zbirk z najdaljšo dobo izhajanja na Slovenskem.

KNJIŽNICA SINJEGA GALEBA oz. ZBIRKA SINJI GALEB

(založba *Mladinska knjiga*)

Uredniki

Ivan Minatti 1952–1985

Marko Uršič 1986–1993

Vasja Cerar 1993–

Knjižnica Sinjega galeba oz. (krajše) zbirka **Sinji galeb** že s svojim imenom opozarja na literarni model, ki je v tej zbirki močno zastopan, tipičen zgled zanj pa je prav Seliškarjeva povest *Bratovščina Sinjega galeba*, ki je v zbirki leta 1952 tudi izšla kot njen drugi zvezek.

Gre za literarni model, ki se v svetu in pri nas nenehno potrjuje kot eden izmed osrednjih vzorcev mladinske proze, stroka pa ga razbira kot **pripovedni vzorec s skupinskim glavnim literarnim likom**.

Junak v tem proznem delu ni posameznica/posameznik, tudi ne dvojica akterjev, marveč kar cela skupina: najpogosteje vrstniška družčina, prijateljska najstniška klapa, skratka kolektivno delujoča tovariška bratovščina – kot v *Bratovščini Sinjega galeba!*

Prav zbirka Sinji galeb je ta prozni vzorec s prevodi in z izvirnimi slovenskimi besedili močno utrdila na Slovenskem; in prav v tekstih te knjižne zbirke je že

v prvih desetletjih njenega obstoja z nastopom novejših/ sodobnih piscev prišlo do pomenljive inovacije v slovenski različici tega proznega vzorca: do premika dogajanja iz dotlej tradicionalnega vaško-podeželskega sveta v mestno okolje z urbanizirano najstniško družčino kot skupinskim glavnim likom.

V Seliškarjevi *Bratovščini Sinjega galeba* se dogajanje še odvija v vaškem okolju na otoku Braču; prav tako je vaško-podeželski svet osrednji dogajalni prostor v Bevkovih povestih s skupinskim glavnim literarnim likom, npr. v pripovedih *Pastirci* in *Grivarjevi otroci*; vaško okolje se pojavlja tudi še pri J. Ribičiču (*Rdeča pest* idr.). Radikalnemu premiku dogajanja v mestno okolje pa smo med značilnimi pripovedmi s skupinskim glavnim literarnim likom priče že v tekstih *Tajno društvo PGC A. Ingoliča*, *Uhač in njegova družčina* in *Vohljači in prepovedane skrivnosti B. Jurca*, *Geniji v kratkih hlačah* in *Geniji v dolgih hlačah S. Pregla*, *Rumena podmornica L. Suhodolčana*, *Andrejev ni nikoli preveč P. Kovač*, *Sence poletja J. Vidmar*, če navedemo samo nekaj izrazitih primerov tega pripovednega vzorca, ki so izšli v zbirki *Sinji galeb*.

Urbanizirana različica proznega vzorca s skupinskim glavnim literarnim likom je pogosto tudi temeljna matrica nekaterih žanrov, ki jim je zbirka *Sinji galeb* že v prvih desetletjih izhajanja pionirsko utirala pot na Slovensko; to so: **mladinska detektivka/ kriminalka, znanstvena fantastika za mladino, sodobna mladinska pustolovka**.

Za različico **mladinske detektivke/ kriminalke** s skupinskim glavnim literarnim likom sta v zbirki *Sinji galeb* tipična tuja zgleda pripovedi Andersenovih nagrajencev E. Kästnerja *Emil in detektivi* in *Hrošč leti v somraku M. Gripe*; med izvirnimi slovenskimi besedili pa npr. *Detektivi na jeklenih konjičkih B. Dolinarja* in *Sama doma D. Muck*.

Slovenska zgleda **znanstvenofantastične pripovedi** s skupinskim glavnim likom sta besedili *Drejček in trije Marsovčki V. Pečjaka* in B. Dolinarja *Dnevnik Jureta Novaka ali mladi Krpani potujejo na Luno*.

Med sodobne **mladinske pustolovke** s skupinskim glavnim literarnim likom, ki so izšle v zbirki *Sinji galeb*, smemo uvrstiti mdr. *Drugo enajstmetrovko B. Dolinarja*, *Zaklad na obali D. Vresnika*, *Potopljeno galejo A. Ingoliča*, *Belo past B. Novaka*.

Pri tem ne kaže pozabiti, da ima zbirka *Sinji galeb* zasluge tudi za **prve izdaje prvih izvirnih slovenskih tekstov** navedenih žanrov, naj gre za dela s skupinskim glavnim literarnim likom, za tekste s posameznikom kot glavnim junakom ali za pripovedi z dvojico enakovrednih osrednjih literarnih likov.

Tako npr. ob žanru **mladinske detektivke** ne gre spregledati, da je tudi **prva slovenska serija izvirnih slovenskih mladinskih detektivk** izšla prav v zbirki *Sinji galeb*: to je serija L. Suhadolčana s teksti *Naočnik in Očalnik, mojstra med detektivi* (1973), *Na večerji s krokodilom, nove detektivske mojstrovine Naočnika in Očalnika* (1976), *Stopinje po zraku in kako sta jih odkrila Naočnik in Očalnik, mojstra med detektivi* (1977).

Zgledi vseh doslej obravnavanih žanrov se v zbirki *Sinji galeb* pojavljajo bodisi v žanrsko čisti obliki bodisi kot sinkretični spoji različnih žanrskih struktur, se pravi kot žanrske prepletanke.

Drugi žanri, ki jih je zbirka *Sinji galeb* posredovala zgodnjenajstniški ciljni skupini, so še: **zgodovinska pripoved** (z evropskimi, svetovnimi in domačimi temami od prazgodovine do osamosvojitvene vojne v Sloveniji), **fantastična pri-**

poved, živalska zgodba, spominska proza, biografska pripoved, mladinski potopis.

Med **zgodovinskimi pripovedmi** iz zbirke Sinji galeb velja med pomembnimi tujimi deli spomniti vsaj na tekste: *Črna puščica* R. L. Stevenzona, *Sadako bi rada živela* K. Brucknerja, *Pred Adamom* J. Londona, *Plačilo za viteštvo* R. Sutcliff, *Olimpijsko sonce* J. Severina; značilni izvirni slovenski zgledi so npr. *Bobri* J. Jalna, *Pod svobodnim soncem* F. S. Finžgarja, *Lepi janičar* R. Murnika; tematiko 2. svet. vojne obravnavata npr. deli *Vaška komanda* V. Kavčiča in *Srakač* F. Forsteniča; osamosvojitveno vojno v Sloveniji tematizira pripoved J. Vidmar *Sence poletja*.

Imenitni zgledi **fantastične pripovedi**, ki jih je slovenskim mladim bralcem prva posredovala zbirka Sinji galeb, so *Mali princ* A. de Saint-Exupéryja, *Polnočni vrt* Ph. Pearce, *Brata Levjesrčna* A. Lindgren, *Momo* M. Endeja, *Krabat* O. Preusslerja, *Hrošč leti v somraku* M. Gripe idr.

Med zgledi izvirne slovenske **spominske/ avtobiografske** pripovedi v Sinjem galebu zagotovo izstopa (kasneje tolikokrat tudi pri drugih slovenskih založbah ponatisnjena) zbirka spominskih utrinkov iz otroštva T. Partljiča *Hotel sem prijeto sonce*. Med **mladinskimi potopisi** pa sta nemara najznačilnejša *Moj sin v Kirgiziji* N. Kraigher in *Diamanti, ribe in samovar* A. Ingoliča.

Od začetka izhajanja so v zbirki Sinji galeb bogato zastopane tudi **živalske zgodbe**; med njimi so prve slovenske izdaje znanih svetovnih uspešnic *Lassie se vrača* E. Knighta, *Bambi* F. Saltena, *Srebrni sivec* E. T. Setona, *Bela griva* R. Guillota, *Kazan, volčji pes* J. O. Corwooda, *Črni lepotec* A. Sewell idr.

Že v Minattijevih uredniških časih je v zbirki Sinji galeb **prvič na Slovenskem** izšla **pesniška zbirka za mladostnike** *Koder plavih las* (1970) M. Antiča v prevodu B. Gjuda, prav tako **prva mladostnikom namenjena antologija** poezije *Pa da bi znal, bi vam zapel* (1981) v izboru N. Grafenauerja.

V motivno-tematskem pogledu pa zbirka Sinji galeb od svojih začetkov daje poudarek tekstom, ki ciljni skupini med 11. in 13./14. letom govorijo o njih samih, ko tematizirajo svet zgodnjenaistniške populacije, pubertetniške težave le-te v stikih z vrstniki, mlajšimi in (zlasti) s starejšimi in pri tem problematizirajo svetle in temne plati odraščanja. Široko pahljačo teh tem, praviloma umeščenih v mestno okolje med urbanizirani najstniški svet, upovedujejo teksti, ki prevzemajo bodisi vzorec s **skupinskim** glavnim likom bodisi model z **dvojico** enakovrednih junakov, pogosti pa so tudi zgledi literarnega modela s **posameznico/ posameznikom** kot osrednjim akterjem.

Slednji pripovedni vzorec, ki v ospredje postavlja junakovo perspektivo, se pravi najstnikov izrazito subjektiven pogled na svet, ohranja v knjižni zbirki Sinji galeb eno od osrednjih mest v vseh petdesetih letih izhajanja.

Skrajnje subjektivna perspektiva najstniškega junaka pride še posebej do izraza prek prvoosebne pripovedi. Zato ni naključje, da je v proznem vzorcu s posameznico/ posameznikom kot glavnim akterjem prvoosebna pripoved osrednjega najstniškega lika tako pogosta. To še posebej velja za novejše in najnovejše izvirne slovenske in prevedene tekste, ki so izšli v zbirki Sinji galeb: značilni primeri s prvoosebno pripovedjo glavnega najstniškega lika so npr. *Nedeljka* G. Mebs (1990), *Dlan polna zvezd* R. Schamija (1990), *Deljeno z dve* M. Luceta (1996), *Tigrova bolečina* Chr. Donner (1997), *Gole roke* B. Moeyaerta (1997), *Aknožer* J. Vidmar (1998), *Skrita kamera* D. Luciani (2000) idr.

Še zaupnejši/ intimnejši ton dobi prvoosebna pripoved glavnega najstniškega lika, kadar prevzame obliko pisma ali dnevniškega zapisa/ izpovedi, kot npr. v mednarodnih uspešnicah *Skriti dnevnik Jadrana Krta* (1987) in *Rastoče težave Jadrana Krta* (1988) S. Townsend, *Skrivni dnevnik mladega hipohondra* (1992) in *Tudi jaz ljubim zdravje* (1993) avtorjev A. Macfarlaneja in A. McPherson, *Pisma zaljubljenega najstnika* (1996) C. Robertson.

Status zbirke Sinji galeb v razmerju do drugih slovenskih knjižnih zbirk za isto ciljno skupino bi bilo na kratko mogoče orisati takole:

V petdesetih letih – natančneje od 1952 do 1962, torej celih deset let! – je zbirka Sinji galeb **edina** knjižna zbirka na Slovenskem, ki je namenjena zgodnejši najstniški dobi (od 11. do 13./ 14. leta).

Šestdeseta in sedemdeseta leta: Sinji galeb nedvoumno ohranja status osrednje knjižne zbirke na Slovenskem za zgodnjenajstniške bralce, čeprav v tem času pri matični založbi Mladinska knjiga in pri nekaterih drugih založbah postopoma vznikajo nove mladinske knjižne zbirke za isto ciljno skupino.

Tako se pri matični založbi Mladinska knjiga zbirki Sinji galeb postopoma pridružijo zbirke Biseri (1965–1991), Moja knjižnica (1965–1986, 2001–), Zlata knjiga (1973–1992) in Sončnica (1979–). Te zbirke v celoti ali deloma nagovarjajo isto ciljno skupino, vendar jih programsko močno napaja prav Sinji galeb s svojimi najuspešnejšimi teksti. Pri založbi Borec zaživi Kurirčkova knjižnica (1962–1990), ki pa je tematsko specializirana (2. svet. vojna in partizanski odpor); podobno tematsko zamejena je Matjaževa knjižnica (1972–1990) založbe Partizanska knjiga; pri založbi Obzorja vzniknejo Mlada obzorja (1965–), ki so žanrsko in tematsko odprta zbirka, vendar z maloštevilnimi izdajami; Mohorjeva družba kratko obdobje izdaja za najstniške bralce zbirko Mladinska knjižnica (1972–1975).

Osemdeseta leta: število mladinskih knjižnih zbirk za isto ciljno skupino narašča, razrašča se ponudba, ki bralcem v prid dopolnjuje program Sinjega galeba; ta ohranja ugled s širino v žanrsko-oblikovnem, motivno-tematskem in jezikovno-slogovnem pogledu ter z visokimi merili pri izboru domačih in tujih del.

Pri matični založbi Mladinska knjiga v tem času vznikneta zbirki Pisanice (1986–) in Zlata knjiga poezije (1980–1981): obe z delom programa dopolnjujeta ponudbo zbirk Sinji galeb, Biseri, Moja knjižnica, Zlata knjiga, Sončnica. Založba Borec ob Kurirčkovi knjižnici uvede za isto ciljno skupino še zbirko Liščki (1983–1997), ki je programsko bolj odprta kot Kurirčkova knjižnica. Tematsko se odpira tudi Matjaževa knjižnica pri založbi Partizanska knjiga. Mlada obzorja mariborske založbe Obzorja povečajo letno število zvezkov.

Devetdeseta leta in čas po letu 2000: to je čas zaznavnih premikov, ko usahnejo nekatere ustaljene zbirke za zgodnjenajstniške bralce pri založbi Mladinska knjiga in pri drugih založbah. Sočasno pri založbi Mladinska knjiga in pri na novoustanovljenih založbah vzniknejo številne nove knjižne zbirke (in serije/ nadaljevanke), ki nagovarjajo isto ciljno skupino kot Sinji galeb; ta se je ob novih zbirkah matične založbe Mladinska knjiga za isto ciljno skupino obdržal; zdržal je tudi hudo konkurenco na novo vzniklih knjižnih zbirk za zgodnejše najstnike pri drugih založbah: samo založba Karantanija npr. izdaja ta hip kar štiri zbirke za zgodnjenajstniške bralce (Lastovka, 1993–; Krtek, 1994–; Najhit, 1996–; Domače branje, 2000–); založba Grlica prav tako štiri serije oz. nadaljevanke za

isto ciljno skupino (*Soba nočne more*, 2002–; *Prstan prijateljstva*, 2001–; *Mulci na kvadrat*, 2001–; *Mesto zločina*, 2001–). S tem ko je Sinji galeb zdržal konkurenco matične založbe in drugih založniških hiš, je potrdil upravičenost svojega obstoja tudi v novejšem času.

Če si obravnavamo obdobje ogledamo poblize, ugotovimo, da so pri založbi Mladinska knjiga usahnile zbirke Biseri, Zlata knjiga in Moja knjižnica (spet vznikne 2001); ob zbirki Sinji galeb vztrajata zbirki Pisanice in Sončnica. Hkrati z založbo Borec je usahnila Kurirčkova knjižnica, Liščki vztrajajo do leta 1997 (pri založbi Mladika, ki je naslednica založbe Borec). Z založbo Partizanska knjiga je usahnila Matjaževa knjižnica.

Novo knjižne zbirke pri založbi Mladinska knjiga, ki v celoti ali vsaj deloma nagovarjajo isto ciljno skupino kot vztrajajoči Sinji galeb, se poleg serije B. Novaka Zvesti prijatelji (1992–1993) vrstijo takole: Domen (1992–), Knjigožer (1995–), Andersenovi nagrajenci (1995–), Veliki pravljíčarji (1996–), Srednji svet (2002–). V devetdesetih letih sta se na Slovenskem pojavili tudi zbirki Najst (1996–, Cankarjeva založba) in Dober dan, roman (1996–, DZS), ki deloma nagovarjata tudi zgodnejše najstništvo. Na isto ciljno skupino računajo že omenjene štiri knjižne zbirke mlade založbe Karantanija, prav tako štiri zgoraj navedene serije/ nadaljevanke na novo vznikle založbe Grlica; spregledati pa ne kaže tudi prizadevanj založb Didakta, Slovenska knjiga, Epta, Mladika, Družina, Prešernova družba, Vale-Novak, Pozoj, Educy, Mohorjeva družba idr., ki si očitno želijo razširiti svoje bralno občinstvo tudi na ciljno skupino, ki jo zdržema že pol stoletja nagovarja zbirka Sinji galeb.

Danes je pogled na knjižno zbirko Sinji galeb kot celoto mogoče strniti v dve pomenljivi ugotovitvi: prva je ta, da je v polstoletni dobi v tej zbirki prvič izšel dobršen del izvornih slovenskih proznih besedil, ki so danes kanonski teksti; in, drugič, da je zbirka v petdesetih letih izhajanja s prevodno literaturo pokrila tako rekoč vse evropske dežele, širno Rusijo, ZDA, Kanado, reprezentativni zgledi zastopajo Azijo, Južno Ameriko, Afriko in Avstralijo.

Danes zbirka nadaljuje s promoviranjem novih slovenskih piscev in z objavljanjem novitet že uveljavljenih sodobnih slovenskih avtorjev. Prav tako nadaljuje s posredovanjem svetovnih mladinskih uspešnic in z mednarodnimi nagradami ovenčanih tujih del. Za razliko od zmerom številčnejših zbirk za isto ciljno skupino, ki so bodisi žanrsko zamejene (srhljivke, detektivke/ kriminalke, pustolovke ipd.) bodisi konceptualno kako drugače specializirane (npr. zbirke Veliki pravljíčarji, Andersenovi nagrajenci, Srednji svet), ohranja Sinji galeb svojo prepoznavnost prav s tem, da ostaja široko odprt v žanrsko-oblikovnem in motivno-tematskem pogledu.

ZBIRKA ČEBELICA (založba *Mladinska knjiga*)

Uredniki

Dr. Kristina Brenkova 1953–1973

Niko Grafenauer 1974–1995

Marjanca Mihelič 1996

Andrej Ilc 1997–

Čebelica je slikaniška knjižna zbirka, ki je namenjena otrokom v t. i. **slikaniški starosti** (Picture-book-age, das Bilderbuchalter) s poudarkom na začetnem

bralnem obdobju. Otroškim sprejemnikom v predšolski in zgodnji šolarski starosti posreduje prozo in poezijo. V zgodnejšem obdobju izhajanja je v Čebelici zaslediti tudi nekatera informativna besedila.

Z žanrsko-oblikovnega vidika je v območju pripovedne proze v ospredju **pravljica**, kar je glede na ciljno skupino tudi logično. V okvirih pravljичnega žanra se vrstijo zgledi vseh treh vzorcev: **ljudske pravljice**, **klasične umetne pravljice** in **sodobne pravljice**. Ljudsko pravljico zastopajo zgledi slovenskega ljudskega izročila in številne ljudske pravljice z vsega sveta.

Klasična umetna pravljica je navzoča z obema variantama: prvo varianto, ki se naslanja na izvorni model ljudske pravljice, razbiramo npr. v besedilu D. Ketteja *Šivilja in škarjice*, v *Zakletem gradu* F. Milčinskega idr.; drugo varianto klasične umetne pravljice, ki se od modela ljudske pravljice radikalno odmakne, zastopata npr. pravljici H. Ch. Andersena *Slavec* in *Deklica z vžigalicami* ter O. Wilde s pravljico *Sebični velikan* idr.

Tudi **kratko sodobno pravljico** zastopajo vse njene različice: to pomeni, da je glavni literarni lik bodisi sodoben otrok (*Moj dežnik je lahko balon* E. Peroci idr.) bodisi oživljena igrača oz. oživljeni predmet (*Moj prijatelj Piki Jakob* K. Koviča, *Plašček za Barbaro* V. Zupana idr.), lahko je v sodoben prostor in čas postavljena poosebljena žival (*Muca Copatarica* E. Peroci idr.) ali poosebljena rastlina (npr. *Repica* J. Tuwima idr.), poosebljeno nebesno telo ali poosebljen nesbni pojav (npr. *Zgodba o vetru* N. Križnar); ne umanjka tudi različica kratke sodobne pravljice, ki prevzema znane pravljične like iz starodavnega ljudskega izročila in jih posodablja na ta način, da jih demitizira (*Zgodba o razvajeni cesarici* D. Maksimović, *Žalostni princ* B. Andrews, *O velikanu, ki je kradel letne čase* I. Androjina idr.).

Orisano široko pahljačo pravljičnih vzorcev in njihovih različic dopolnjujejo še nekatere druge kategorije iracionalne proze: **pripovedka**, ljudska in umetna (*Kdo je napravil Vidku srajčico* F. Levstika, *Peter Klepec* F. Bevka idr.) ter **basen**, ljudska in umetna (Ezopove, Kettejeve, Borove idr.).

Med vzorci **realistične proze** izstopa **drobna zgodba z otroškim glavnim literarnim likom**: zgledi zanjo so npr. *Mali Smolček* V. Winklerja, *Rada bi bila velika* I. Zorman, *Dopoldanski in popoldanski otroci* M. Cerkovnik, *Pale sam na svetu* J. Siskaarda, *Katka, stoj!* B. Jurca, *Povestici o punčki Maji* B. Magajne idr.

Šele na drugo mesto po številu besedil se uvršča **živalska pripoved** z zgledi, kot so npr. *Lastovice* M. Alečkovič, *Taščica* Z. Vrščaj, *Srnjaček* D. Lokarja, *Beli medved Fomka* V. Čapljin, *Runo* J. Vipotnika idr.

Tudi v motivno-tematskem pogledu je osrednja pozornost realističnih proznih pripovedi uprta v **otroški doživljajski svet in igro**. Otrok je najpogosteje glavni akter celo v tematskem sklopu o 2. svet. vojni in partizanstvu: to izpričujejo mdr. teksti *Pikapolonica* F. Bevka, *Deček in vojna* D. Radišiča, *Velika žrtev* T. Seliškarja, *Najmlajši partizan* K. Grabeljška. Razvidna je še socialna tematika, vendar le v doživljajsko najzahtevnejših realističnih pripovedih, kot so npr. *Novoletna zgodba* L. Kovačiča, *Levi devžej* P. Voranca, *Kruh, ki ga ni bilo* S. Vošnjaka, *Kost* M. Kranjca, *Upornik* L. Mrzela.

Izbor poezije upošteva **ljudsko otroško pesem in umetno poezijo za otroke**. Ljudske otroške pesmi se najpogosteje nizajo kot uspavanke, nagajivke, šaljivke, pesmi o narobe svetu, izštevanke, igralne in rajalne pesmi.

Izbor umetnih pesmi za otroke vključuje dela klasikov in sodobnih pesnikov: med slovenskimi pisci so zastopani F. Levstik, J. Stritar, O. Župančič, S. Kosovel, Ljudmila Prunk-Utva, A. Gradnik, C. Golar, K. Širok, I. Gruden, J. Šmit, T. Pavček, K. Kovič, J. Snoj, A. Rozman Roza, če naštejemo samo nekatere najvidnejše ustvarjalce.

Ta pestri izbor poezije seznanja otroške sprejemnike z zgledi najrazličnejših poetik in pesniških postopkov. Vključene so verzificirane **uganke** (O. Župančič, M. Bor idr.) in **pesmi z notnimi zapisi** (J. Bitenc idr.).

V programu poezije in pripovedne proze (iracionalne in realistične) se izvirna slovenska umetnostna besedila srečujejo s prevodi del iz nekdanjega skupnega jugoslovanskega literarnega prostora ter iz širše evropske in svetovne pesemske in prozne produkcije za mladino.

S tako široko zastavljenim konceptom, s kakršnim je Čebelica leta 1953 startala med bralce začetnike, je ta slikaniška knjižna zbirka povsem upravičila svoje ime, ki aludira na pionirski pomen in status *Kranjske čbelice*: tudi zbirki Čebelica upravičeno pripada status pionirske teže, saj je bila **prva** sistematično urejana slikaniška zbirka na Slovenskem in med leti 1953–1963 tudi **edina** slikaniška zbirka na Slovenskem. Z rednim izhajanjem, množično dostopnostjo, s premišljenim / domišljenim programom in z uspešnostjo pri otroških sprejemnikih ter njihovih odraslih, je Čebelica prvih deset let sama samcata pionirsko utirala pot nadaljnemu razmahu slikaniških knjižnih zbirk na Slovenskem.

Status zbirke Čebelica v razmerju do drugih slikaniških zbirk na Slovenskem bi bilo mogoče na kratko orisati takole:

V petdesetih letih, natančneje od 1953 do 1963 – torej celih deset let! – je knjižna zbirka Čebelica edina slikaniška zbirka na Slovenskem.

V šestdesetih letih se Čebelici pri založbi Mladinska knjiga pridružita dve novi slikaniški zbirki: Zvezdica (1963–1967) in Velike slikanice (1967–), obe tekstovno deloma napaja prav Čebelica z nekaterimi svojimi pri bralcih najbolj uspelimi teksti.

V sedemdesetih letih založba Mladinska knjiga občutno razširi slikaniško ponudbo: ob že uveljavljenih slikaniških zbirkah Čebelica in Velike slikanice vzniknejo nove slikaniške zbirke Mala slikanica (1974–1989), Pedenjped (1978–1994), Zlata slikanica (1975, 1979). Njim se prvič pridružijo slikaniške zbirke drugih založb: Lastovke (1973–1981) pri založbi Partizanska knjiga ter Kurirčkova slikanica (1975–1978), Kurirčkova zgodovinska slikanica (1978–1980) in Kurirčkova torbica (1979–1989) pri založbi Borec. V primerjavi z žanrsko in motivsko-tematsko široko odprtem konceptu slikaniških zbirk založbe Mladinska knjiga so vse na novo vznikle slikaniške zbirke založbe Borec in Partizanska knjiga tematsko zamejene, saj načeloma obravnavajo 2. svet. vojno in partizanstvo.

V osemdesetih letih izhaja pri založbi Mladinska knjiga ob Čebelici že šest slikaniških zbirk različnih konceptov in formatov: ob že uveljavljenih slikaniških zbirkah Velike slikanice, Mala slikanica in Pedenjped še nove slikaniške zbirke Levi devžej (1981–1987, ponatisi slovenske izvirne slikaniške klasike), Kresnice (miniaturka, štiri slikanice v letu 1985, nato zaton) in Cicibanov vrtljak (1987–).

Konkurenca na slovenski slikaniški sceni se veča, saj vznikajo nove slikaniške zbirke tudi pri založbah, ki se dotlej niso ukvarjale s tovrstno knjižno produkcijo.

Tako se z izdajanjem slikanic začeta ukvarjati založbi DDU Univerzum (slikaniška zbirka Ringaraja 1980–1985) in Prešernova družba (1985–); založba Borec/Mladika začne ob Kurirčkovi torbici izdajati slikaniško zbirko Planika (1987–), usahneti pa Kurirčkova zgodovinska slikanica in Kurirčkova slikanica; prav tako usahne slikaniška zbirka Lastovke pri Partizanski knjigi.

Devetdeseta leta in čas po letu 2000 je obdobje velikih sprememb na slovenski slikaniški sceni: nekatere založbe izginejo in z njimi tudi njihova slikaniška ponudba/ produkcija. Druge založbe vztrajajo z občasnimi slikaniškimi izdajami, tako Prešernova družba, Domus, Mladika (ob zbirki Planika še slikaniška zbirka Pikapolonica 1993–), Mohorjeva družba idr.

Pri založbi Mladinska knjiga so nekatere slikaniške knjižne zbirke usahnile (Mala slikanica, Levi devžej, Pedenjped živi do leta 1994), do leta 1994 zdrži Pedenjpedov vrtiljak (1990–1994); Čebelica vztraja ob utečenih zbirkah Velike slikanice in Cicibanov vrtiljak ter ob novi slikaniški zbirki Žlabudron (1998–).

Prvič na Slovenskem dobi besedni ustvarjalec (Svetlana Makarovič) svojo lastno (pretežno) slikaniško knjižno zbirko (Svetlanovčki 1995–, založba Mladinska knjiga). Prvič na Slovenskem se pojavi za slikanice specializirana založba: Epta, Založba najlepših slikanic (1992–). Prenekatera mlajša ali celo komaj rojena založba hiti s posamičnimi slikaniškimi izdajami oz. slikaniškimi zbirkami nagovarjati otroke v predbralnem in začetnem bralnem obdobju: Kres, Karantanija, Educy, Debora, Didakta, Učila, Grlica, Pozoj, revija Galeb/ Novi Matajur, Otroška knjiga Oka idr.

Danes je na Slovenskem slikaniška ponudba po obsegu izjemna. Toda prevladujejo slovenski natisi tujih slikanic. Zato so toliko bolj pomembne slikaniške zbirke, ki vzdržujejo slovensko slikaniško provenienco bodisi z izvirnostjo teksta bodisi z izvirnostjo ilustracij ali s slovenskim avtorstvom obeh deležev, likovnega in tekstovnega.

Poudarek na slovenskem (so)avtorstvu pa zdržema že pol stoletja ohranja tudi Čebelica, kar ji vzdržuje ugled, ki ga kot slikaniška zbirka z najdaljšo dobo izhajanja na Slovenskem vsekakor tudi zasluži.

Tilka Jamnik
Ljubljana

V LITERATURO NA KRILIH ČEBELIC IN SINJIH GALEBOV

Zbirka Čebelica

Zbirka Čebelica je začela izhajati leta 1953 pri Mladinski knjigi. Njena prva urednica Kristina Brenkova je izbrala zbirki tudi ime:

»Tako kot je nekoč Kranjska čbelica pomenila rojstvo slovenske umetne besede, je Čebelica od leta 1953 opravila veliko poslanstvo: poslanstvo prvega stika s tiskano besedo, z